

ارزش‌یابی الگو - محور کتاب‌های «انگلیسی برای اهداف خاص» (ESP)

محمد هادی محمودی *

محمد احمدی صفا **

چکیده

آموزش زبان انگلیسی برای اهداف خاص در سیستم دانشگاهی کشورهای غیر انگلیسی‌زبان، به سبب اهمیت و جایگاه این زبان که همانا زبان رایج علم است اهمیت بسیار دارد. به همین سبب، طراحی و تدوین مطالب آموزشی مناسب و نیز ارزش‌یابی و ارتقای منابع موجود آموزش این زبان کاملاً ضروری است. از سوی دیگر، ارزش‌یابی مواد آموزشی، از جمله کتاب - از مهم‌ترین این منابع - خود نیازمند الگو و چهارچوبی مناسب است. در این مقاله ابتدا الگوهای موجود که برای ارزش‌یابی کتاب‌های آموزش زبان ارائه شده‌اند نقد و سپس الگویی مناسب برای ارزش‌یابی کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی برای اهداف خاص معرفی می‌شود. سرانجام، با استفاده از همین الگو یک نمونه کتاب نقد و ارزش‌یابی می‌شود که برای اهداف خاص طراحی و تدوین شده است.

کلیدواژه‌ها: انگلیسی برای اهداف خاص، ارزش‌یابی مواد آموزشی، کتاب آموزشی.

۱. مقدمه

کتاب از قدیمی‌ترین ابزارهای آموزشی است که با وجود نوآوری‌های بسیار در حوزه فناوری آموزشی همچنان اصلی‌ترین و در دسترس‌ترین وسیله آموزشی در

* استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشگاه بوعلی سینا همدان (نویسنده مسئول) mhmahmoodi@yahoo.com

** استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشگاه بوعلی سینا همدان ahmadisafa@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۳/۸، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۵/۶

فرایند تعلیم و تربیت است که تقریباً تمامی معلمان و استادان از آن استفاده می‌کنند (O'Neill, 1982 as cited in McDonough and Shaw, 2003). به گفته کانینگزورث (۱۹۸۴) به‌ندرت می‌توان مدرس و معلمی را در عرصه آموزش یافت که حداقل یک بار از کتاب‌ها و مواد آموزشی موجود در فرایند آموزش و تدریس خود استفاده نکرده باشد. از طرفی، به علت اهمیت روزافزون امر تعلیم و تربیت در جوامع گوناگون و اختصاص بودجه‌های کلان دولتی و غیر دولتی برای آموزش نیروی انسانی و از سوی دیگر به لطف وجود امکانات گسترده و پیشرفته در صنعت چاپ و تکثیر، بیش‌تر جوامع نه تنها در زمینه کتاب‌های آموزشی رشته‌های گوناگون با کمبود مواجه نیستند، بلکه به دلیل تنوع بسیار این منابع، گاهی معلمان و استادان فن برای انتخاب مناسب‌ترین کتاب برای هدف و مخاطب خاص خود دچار تردید می‌شوند و به‌سختی قادر به انتخابی مناسب از میان کتاب‌های موجودند. همین مسئله به‌تنهایی کافی است تا متخصصان امر آموزش را به سمت و سوی تهیه الگوها و مدل‌هایی سوق بدهد که برای سنجش و ارزش‌یابی کتاب‌های آموزشی استفاده می‌شوند. البته، بدیهی است که با توجه به تفاوت‌های بسیار در بین رشته‌های گوناگون علمی و شیوه‌های آموزشی مختص هر رشته، تدوین مدلی فرارشته‌ای که برای ارزش‌یابی تمامی کتاب‌های آموزشی در رشته‌های گوناگون به‌کار آید نه تنها غیر ممکن، بلکه امری غیر علمی و اشتباه به‌نظر می‌آید.

آموزش زبان انگلیسی برای اهداف خاص (ESP) به‌مثابه مهم‌ترین شاخه آموزش زبان در سیستم آموزش دانشگاهی ایران همواره مورد توجه اهل فن بوده و در این زمینه سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها کتاب‌های گوناگونی را در سطوح متفاوت برای رشته‌های گوناگون دانشگاهی طراحی و تدوین کرده است که با توجه به تنوع و نیز نیاز جدی به ارتقای مداوم کیفیت این گونه کتاب‌ها، ارزش‌یابی علمی و دقیق آن‌ها اهمیت بسیار دارد. بر این اساس - و همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد - وجود چهارچوب یا الگویی کاربردی، علمی، و به‌روز برای ارزش‌یابی این گونه از مواد آموزشی بسیار ضروری است. در این مقاله سعی بر آن است که در حد توان به این نیاز جامعه علمی کشور با ارائه چهارچوب و الگویی با شرایط ذکرشده پاسخی مناسب داده شود. با این هدف، ابتدا با مروری مختصر بر چندین الگوی ارزش‌یابی کتاب که کارشناسان برجسته آموزش زبان ارائه کرده‌اند به شرح ویژگی‌ها و نقد این الگوها می‌پردازیم. در ادامه، الگویی برای ارزش‌یابی کتب آموزش زبان برای اهداف خاص (ESP) معرفی و پیشنهاد می‌شود. درنهایت، برای نمونه، انگلیسی برای

دانشجویان رشته میکروبیولوژی (احمد سلطانی، ۱۳۸۷) که از سوی سازمان مطالعه و تدوین کتاب‌های علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) به عنوان منبع اصلی درس زبان تخصصی دانشجویان رشته میکروبیولوژی طراحی و تدوین شده است ارزش‌یابی می‌شود.

۲. نقد الگوهای ارزش‌یابی کتاب

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، طراحی و ارائه چهارچوبی جامع برای ارزش‌یابی کتب در رشته‌های گوناگون امری اجتناب‌ناپذیر و ضروری است (McDonough and Shaw, 2003)؛ اما این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که ارزش‌یابی کتاب‌ها و مواد آموزشی از اساس فعالیت ذهنی و منحصربه‌فرد بوده و هیچ قاعده متقن یا چهارچوبی که به عنوان معیار ارزش‌یابی در همه شرایط مورد استفاده واقع شود و مورد وثوق همگان قرار گیرد وجود ندارد (Sheldon, 1988). با این حال، به علت اهمیت فزاینده کار ارزش‌یابی کتاب‌ها و مواد آموزشی، ارائه الگویی جامع و در عین حال مختصر و کاربردی که قابلیت انعطاف‌پذیری و تطبیق با شرایط گوناگون را داشته باشد همواره مد نظر متخصصان و کارشناسان امر تهیه و تدوین کتب درسی بوده است. در همین زمینه، کانینگزورث (۱۹۹۵) معتقد است که الگوی پیشنهادی باید شامل تعداد محدودی از معیارها باشد که هر یک از این معیارها نیز به نوبه خود باید به کمک تعداد معدودی از پرسش‌ها ارزش‌یابی شود. در غیر این صورت، چهارچوب یا الگوی پیشنهادی در بند جزئیات فراوان خواهد بود و در عمل کاربردی نخواهد بود. او در تلاش برای ارائه چهارچوبی با این شرایط الگویی را ارائه می‌کند که مشتمل بر هشت عامل اصلی است و این عوامل هشت‌گانه با استفاده از مجموعه‌ای از ۴۴ سؤال سنجیده می‌شوند. عوامل اصلی این الگو عبارت‌اند از:

۱. اهداف و نگرش‌های کلی، ۲. طراحی و سازمان‌بندی، ۳. محتوای زبانی، ۴. مهارت‌ها، ۵. موضوعات، ۶. روش‌شناسی، ۷. راهنمای معلم، و ۸. ملاحظات عملی و کاربردی (Cunningsworth, 1995).

تأملی کوتاه در این عوامل و سؤالات مربوط به آن‌ها به روشنی مشخص می‌کند که به رغم آگاهی و تلاش کانینگزورث، الگوی پیشنهادی او فاقد اختصار لازم است و در نتیجه کارایی لازم را برای استفاده در طیف وسیعی از شرایط ندارد. تأیید این نکته را می‌توان در نقد دادلی ایوانز و سینت جونز (۱۹۹۸) بر الگوی مذکور مشاهده کرد. دادلی ایوانز و سینت جونز (۱۹۹۸) ضمن ارائه الگویی جدید به نقد الگوی کانینگزورث پرداخته و معتقدند که

در نظر گرفتن این تعداد از معیارها اغلب ممکن نیست و در صورت استفاده از این الگو، عمل ارزش‌یابی بسیار دشوار، پیچیده، و جزءنگر خواهد بود. از نظر دادلی ایوانز و سینت جونز (۱۹۹۸)، در ابتدای ارزش‌یابی باید دو یا سه معیار اصلی در نظر گرفته شود و فقط در صورت نیاز معیارهای دیگر به آن‌ها اضافه شود. معیارهای سه‌گانه‌ای که در الگوی پیشنهادی این دو محقق برای ارزش‌یابی کتب آموزش زبان برای اهداف خاص (ESP) ارائه شده‌اند عبارت‌اند از:

۱. آیا کتاب مورد نظر ترغیب‌کننده و محرک زبان‌آموزان در یادگیری خواهد بود؟
۲. کتاب مورد نظر تا چه اندازه با اهداف آموزشی کلی و اهداف آموزشی شما (به عنوان معلم) تطابق دارد؟
۳. کتاب مورد نظر تا چه اندازه تسهیل‌کننده فرایند یادگیری بوده و به این امر کمک خواهد کرد؟

تأمل و دقت نظر در پرسش‌های مطرح‌شده در این الگو به‌روشنی این نکته را آشکار می‌کند که اولویت اصلی طراحان الگو حفظ اختصار آن بوده و به طور نسبی از معیارهای جامعیت و عینیت ارزیابی غفلت شده است، زیرا بر خلاف الگوی کانینگزورث که در تلاش برای کسب جامعیت لازم به همه عناصر و ملزومات کتب درسی توجه می‌کند و به این منظور ارکان نظری، شکلی، محتوایی، و نیز بیرونی کتب را بررسی می‌کند، الگوی دادلی ایوانز و سینت جونز (۱۹۹۸) فقط سه سؤال بسیار کلی را مد نظر دارد که دو مورد از این موارد از منظر روان‌شناسی یادگیری بوده و یک مورد دیگر نیز به اهداف کلی و جزئی آموزشی مربوط است. از سوی دیگر، هیچ‌یک از این سؤال‌ها به صورتی مشخص، عینی، و عملیاتی تعریف نشده و بنابراین، از نظر نگارندگان این مقاله این الگو بدین سبب که جامعیت الگو را قربانی اختصار آن کرده فاقد کارایی لازم است.

الگوی دیگری که لازم است در این مقاله به اختصار به آن توجه کرد الگوی تاملینسون (۲۰۰۳) است. تاملینسون معتقد است که فرایند ارزیابی کتب و مواد آموزشی باید شامل سنجش و قضاوت درباره تأثیراتی باشد که این کتاب‌ها و مواد آموزشی بر استفاده‌کنندگان خود دارند. او با این دیدگاه به چهارده عامل که در فرایند ارزش‌یابی کتاب‌ها و مواد آموزشی باید به آن‌ها توجه کرد اشاره کرده که از این قرارند: جذابیت کتاب و مطالب برای زبان‌آموزان، اعتبار، روایی و پایایی مطالب، قابلیت ایجاد انگیزش، تطابق با اهداف آموزشی، انعطاف‌پذیری، و غیره. تأمل در این الگو نیز گویای این مطلب است که اگرچه بر خلاف

الگوی دادلی ایوانز - سینت جونز و الگوی کانینگزورث، تاملینسون سعی در ارائه چهارچوبی دارد که در عین اختصار جامعیت لازم را نیز داشته باشد، مفاهیم نسبتاً انتزاعی مطرح شده در این الگو در بعضی موارد بسیار کلی، مبهم، و به دور از تعاریف دقیق و عینی‌اند. برای مثال، سومین معیار این الگو معیار «پایایی مطالب» است که طراح الگو در توضیح آن به این نکته اشاره می‌کند که منظور از پایایی آن است که آیا مطالب تأثیر یکسانی بر گروه‌های متفاوت زبان‌آموزان خواهد داشت یا نه. حال این‌که چگونه باید ماهیت این تأثیر و اندازه یکسان آن را سنجید سؤال است که تاملینسون (۲۰۰۳) توضیحی درباره آن ارائه نداده است. این مقدمه و بررسی الگوهای دیگری که در زمینه ارزش‌یابی کتاب‌های آموزش زبان ارائه شده‌اند مؤید آن است که:

در حال حاضر هیچ الگوی واحدی وجود ندارد که به‌تنهایی در همه شرایط برای ارزش‌یابی کتاب‌ها استفاده شود و هر الگویی که در موقعیت‌های گوناگون استفاده می‌شود باید منطبق بر دلایل، اهداف، و شرایط ارزش‌یابی مورد باشد و فقط در این صورت استفاده شود (Tomlinson, 1999: 11).

با این حال، در یک نگرش کلی، جک سی ریچاردز (۲۰۰۱)، در جایگاه یکی از متخصصان برجسته آموزش زبان، معتقد است که یک چهارچوب و الگوی مناسب ارزش‌یابی کتاب و مواد آموزشی باید با توجه به پنج عامل اساسی - که در شرایط گوناگون آموزشی وجود دارد - به طرح سؤال پردازد و بر اساس این سؤال‌ها کتاب‌های مورد نظر را بررسی کند. عوامل پنج‌گانه‌ای که او مطرح می‌کند شامل این موارد است:

۱. عوامل مربوط به دوره: سؤالات مربوط به اهداف دوره آموزشی؛
۲. عوامل مربوط به معلم: سؤالاتی که در رابطه با اهداف و نگرانی‌های معلم است؛
۳. عوامل مربوط به فراگیر: سؤالاتی که مربوط به اهداف و نگرانی‌های فراگیر است؛
۴. عوامل مربوط به محتوا: سؤالاتی که مربوط به محتوا و سازمان‌دهی آن در کتاب‌اند؛
۵. عوامل آموزشی: سؤالات مربوط به اصولی که مطالب کتاب بر پایه آن‌ها طراحی یا انتخاب شده‌اند.

بررسی دقیق الگوهای موجود که تعدادی از آن‌ها نشریح شد و نیز چند الگوی دیگر بر اساس میزان توجهی که به هر یک از این عوامل پنج‌گانه داشته‌اند توجه نویسندگان این مقاله را به الگوی مک دوناف و شاو (۲۰۰۳) معطوف کرد. این الگو به عوامل مذکور توجه کافی داشته و در عین حال جامع و مختصر و عینی است. بنابراین، نگارندگان این مقاله پس از

افزودن مواردی و نیز انجام اصلاحاتی در بعضی قسمت‌های آن، مدل اصلاح‌شده را به عنوان مدلی کارآمد برای ارزش‌یابی کتاب‌های ESP پیشنهاد می‌کنند. شایان ذکر است که برخی از پرسش‌های این الگو با اهداف و شرایط کتاب‌های آموزش زبان برای اهداف خاص، که سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی برای محیط‌های آموزشی دانشگاهی ایران طراحی می‌کند، سنخیت لازم را ندارد و به همین سبب از الگوی پیشنهادی حذف و بر همین اساس مواردی نیز به الگو اضافه شده است. علاوه بر این، از آن‌جا که کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی برای اهداف خاص بر مبنای استفاده از متون تخصصی و نیمه‌تخصصی رشته‌های علمی گوناگون طراحی می‌شوند، لزوم استفاده از متخصصان و اهل فن رشته‌های مورد نظر در انتخاب متون برای طراحی این کتاب‌ها و نیز ارزش‌یابی این متون پس از طراحی بر کسی پوشیده نیست؛ به همین دلیل، در الگوی پیشنهادی این مقاله قسمت مختصری نیز برای متخصصان رشته‌های علمی که کتاب مورد ارزش‌یابی برای آن‌ها طراحی شده ارائه شده است.

۳. معرفی الگوی پیشنهادی برای ارزش‌یابی کتاب‌های انگلیسی برای اهداف خاص (ESP)

این مدل از سه قسمت اصلی ارزش‌یابی توصیفی، ارزش‌یابی عینی، و ارزش‌یابی محتوای متون تشکیل شده است. ارزش‌یابی توصیفی و عینی را متخصصان آموزش زبان، و ارزش‌یابی محتوای متون را متخصصان رشته‌های علمی هدف انجام می‌دهند.

۱.۳ ارزش‌یابی توصیفی

ارزش‌یابی توصیفی متشکل از سه بخش الف) ارزش‌یابی بیرونی، ب) ارزش‌یابی درونی، و ج) ارزش‌یابی کلی است:

۱.۱.۳ ارزش‌یابی بیرونی (ارزش‌یابی ظاهری)

هدف کلی در این بخش بررسی ساختار و سازمان‌دهی مطالب بر اساس ادعاهایی است که نویسندگان یا نویسندگان یک اثر به شکل واضح و مشخص در مقدمه یا پشت جلد کتاب داشته‌اند. همچنین، در این بخش مواردی چون طرح جلد، اندازه، کیفیت چاپ، و فهرست مطالب کتاب نقد و ارزش‌یابی می‌شوند (McDonough and Shaw, 2003).

هر نویسنده یا ناشری با توجه به شناختی که از نیاز بازار دارد به تألیف و تدوین کتاب اقدام می‌کند. در نتیجه، بررسی توضیحات و ادعاهای نویسنده و ناشر کتاب ما را با اهداف آن‌ها از تهیه و تدوین کتاب آشنا می‌کند. مطالعه توضیحات نویسنده به ما کمک می‌کند تا در مراحل بعدی ارزش‌یابی خود میزان موفقیت نویسنده در نیل به اهدافش را بسنجیم. با مطالعه مقدمه کتاب‌های آموزشی انتظار می‌رود که بتوان مطالبی درباره این موارد به دست آورد:

۱. آیا اثر مقدمه تخصصی مشتمل بر دیدگاه نویسنده یا ناشر در مورد ماهیت زبان و روش‌های تدریس زبان خارجی دارد؟
۲. آیا در مقدمه کتاب، مخاطبان مورد نظر کتاب و بافتی که کتاب برای استفاده در آن طراحی شده به طور دقیق مشخص شده‌اند؟
۳. آیا این کتاب برای استفاده به عنوان کتاب اصلی تهیه شده است یا به عنوان کتاب مکمل و کمک‌آموزشی؟
۴. آیا فهرست لغات برای کتاب طراحی شده است؟ به چه شکلی و در کدام قسمت کتاب؟
۵. آیا در قسمت‌های گوناگون کتاب از ابزارهای مناسب سنجش یادگیری در فراگیران استفاده شده است؟
۶. کتاب برای چه سطحی تألیف شده است؟ سطح منطقه‌ای، ملی، یا بین‌المللی؟
۷. آیا کتاب بر اساس «نیازسنجی» از مخاطبان (needs analysis) تدوین شده است؟ و آیا در مقدمه کتاب به این نکته اشاره شده است؟
۸. آیا قواعد نگارش در متن‌ها و تمرین‌ها به درستی رعایت شده است؟
۹. آیا کتاب از نظر شکل و ظاهر (صفحه‌آرایی، حروف‌چینی، طرح جلد، صحافی، و غیره) کیفیت مناسبی دارد؟
۱۰. آیا اصل امانت‌داری در ارجاع‌دادن به منابع مورد استفاده کتاب رعایت شده است؟
۱۱. آیا کتاب و در صورت وجود مواد آموزشی مکمل آن به سهولت در دسترس زبان‌آموزان قرار دارد؟ و آیا قیمت آن‌ها برای مخاطبان فرضی کتاب مناسب است؟

۲.۱.۳ ارزش‌یابی درونی (ارزش‌یابی محتوایی)

هدف اصلی در این بخش بررسی این نکته است که آیا کیفیت محتوایی اثر کفایت لازم را دارد و آیا با اهداف طرح‌شده نویسنده یا ناشر منطبق است؟ به بیان دیگر، آیا بین ادعاهای مطرح‌شده درباره کتاب و کیفیت محتوای آن انطباقی وجود دارد؟

۱. آیا همهٔ مهارت‌های زبانی پوشش داده شده‌اند؟ و به چه نسبتی؟ آیا این نسبت با توجه به اهداف و نیازهای مورد نظر مناسب است؟
۲. ملاک‌های درجه‌بندی مطالب زبانی چه بوده است؟ آیا این مطالب بر اساس ملاک‌های ساختاری طبقه‌بندی شده‌اند یا کارکردی یا ارتباطی یا ملاک‌های دیگر؟
۳. آیا متون استفاده‌شده برای مهارت‌های گوناگون زبانی به‌خصوص خواندن و گوش‌دادن واقعی (authentic) هستند؟
۴. آیا مطالب و تمرین‌های استفاده‌شده برای آموزش مهارت‌های نوشتن و صحبت‌کردن خصوصیات ارتباط‌های طبیعی کلامی و غیر کلامی را دارند؟
۵. آیا تمرین‌ها و آزمون‌های طراحی شده از نظر کیفیت و کمیت با سطح توانش زبانی، نیازهای آموزشی زبان‌آموزان، و مطالب تدریس شده در کتاب هم‌خوانی دارند؟
۶. آیا در طراحی تمرین‌ها و مطالب گوناگون دروس به تفاوت‌های موجود در زبان‌آموزان از نظر سبک‌های یادگیری توجه شده است؟
۷. آیا در کنار آموزش زبان به توانمندسازی زبان‌آموزان برای ادامهٔ یادگیری به صورت خودخوان توجه شده است؟ به طور مثال، آیا تکنیک‌ها و راه‌بردهای یادگیری در کتاب گنجانده شده است؟
۸. آیا در متن‌ها و تمرین‌های کتاب به آموزش مهارت‌های گوناگون زندگی مانند تفکر انتقادی و پرورش خلاقیت پرداخته شده است؟
۹. آیا انسجام علمی و منطقی بین مطالب و قسمت‌های متفاوت کتاب وجود دارد؟
۱۰. آیا کتاب کفایت آموزشی لازم را دارد؟ به عبارت دیگر، آیا نیازی به کتاب‌ها یا مواد آموزشی مکمل علاوه بر این کتاب وجود دارد؟
۱۱. آیا مطالب و تمرین‌های کتاب با نظریه‌ها و یافته‌های علمی جدید دربارهٔ ماهیت زبان و نظریه‌های یادگیری زبان خارجی انطباق دارد؟
۱۲. آیا در صورت وجود تصویر، جدول، نمودار، و نظایر آن‌ها، این موارد کارکرد مؤثر در فرایند یادگیری دارند یا فقط برای روایی ظاهری کتاب به‌کار رفته‌اند؟
۱۳. آیا کتاب از نظر فرهنگی با فرهنگ ملی و مذهبی جامعهٔ مورد نظر هم‌خوانی دارد؟ آیا رویکردهای متعصبانه، جانبدارانه، یا نژادپرستانه در اثر وجود دارد؟
۱۴. این کتاب در کدام مرحله از مراحل چهارگانهٔ توسعهٔ «آموزش زبان برای اهداف خاص (ESP)» می‌گنجد؟

- الف) تحلیل نوع زبان مورد استفاده گروه‌های خاص (Register analysis).
- ب) تحلیل ویژگی‌های کلامی - بلاغی زبان مورد استفاده گروه‌های خاص (Rhetorical and discourse analysis).
- ج) تحلیل مهارت‌های مطالعه زبان در گروه‌های خاص (Analysis of study skills).
- د) تحلیل نیازهای یادگیری زبان در گروه‌های خاص (Analysis of learning needs) (Duddley-Evans and St John, 1998: 20-25).

۳.۱.۳ ارزش‌یابی کلی

۱. قابلیت استفاده: این کتاب تا چه اندازه در برنامه درسی و نظام آموزشی موجود قابل استفاده است و با آن‌ها هم‌خوانی دارد؟
۲. قابلیت تعمیم (تعمیم‌پذیری): تا چه میزان می‌توان عناصر محوری و اساسی این کتاب را در بافت‌های آموزشی رشته‌های دیگر و برای افراد یا گروه‌هایی غیر از مخاطبان اصلی کتاب استفاده کرد؟
۳. از نظر کلی مهم‌ترین قوت‌ها و ضعف‌های این کتاب را چه می‌دانید؟

۲.۳ ارزش‌یابی عینی

در ادامه ارزش‌یابی توصیفی، که ماهیتی ذهنی دارد، چک‌لیستی طراحی شده است تا بتوان بر مبنای معیارهای کمی به ارزش‌یابی عینی کتاب‌های ESP پرداخت و بدین طریق ارزش‌یابی توصیفی را تکمیل کرد.

الف) جدول بررسی شکلی اثر						
ردیف	موضوع	عالی (۴)	خوب (۳)	متوسط (۲)	ضعیف (۱)	ضرایب
۱	جامعیت شکلی اثر (مقدمه تخصصی، فهرست لغات، جدول، نمودار، فهرست منابع، الحاقات...)					۴
۲	کیفیت چاپ اثر (صفحه‌آرایی، حروف‌نگاری، طرح جلد، صحافی...)					۲
۳	رعایت قواعد عمومی نگارش و ویرایش تخصصی اثر					۳
۴	وجود مواد کمک‌آموزشی مکمل (کتاب معلم، کتاب کار، لوح فشرده، و معرفی وب‌سایت...)					۳
	جمع امتیازها					

ب) جدول بررسی محتوایی اثر						
ردیف	موضوع	عالی (۴)	خوب (۳)	متوسط (۲)	ضعیف (۱)	ضرایب
۴	۱ میزان هم‌خوانی محتوای اثر با مبانی نظری آموزش زبان خارجی					
	۲ میزان تناسب و جامعیت موضوعی و محتوایی اثر با رشته آموزشی					
	۳ میزان توجه به توانمندسازی زبان‌آموزان برای ادامه یادگیری به صورت خودخوان					
	۴ میزان هم‌خوانی تمرین‌ها و آزمون‌های اثر از نظر کمی و کیفی با سطح توانش زبانی و نیازهای آموزشی زبان‌آموزان					
۳	۵ کیفیت انتخاب، درجه‌بندی، و ارائه مطالب درسی					
	۶ میزان نظم منطقی و انسجام مطالب در کل اثر					
	۷ میزان نظم منطقی و انسجام مطالب در درون هر فصل					
	۸ میزان توجه به آموزش مهارت‌های زندگی مانند تفکر انتقادی، پرورش خلاقیت، و...					
	۹ میزان انطباق محتوای اثر با مبانی و پیش‌فرض‌های فرهنگ ایرانی - اسلامی					
	۱۰ میزان روزآمدی و اعتبار علمی متون و منابع					
	۱۱ میزان نوآوری در تمرین‌ها و فعالیت‌ها					
	۱۲ میزان رعایت امانت در ذکر مآخذ					
۲	۱۳ میزان پوشش مهارت‌های چهارگانه زبانی با توجه به اهداف درس					
	۱۴ میزان توجه به تفاوت‌های فردی زبان‌آموزان از نظر سبک یادگیری در طراحی تمرین‌ها و فعالیت‌ها					
	۱۵ میزان واقعی بودن (authenticity) متون					
	۱۶ میزان بهره‌گیری از ابزارهای لازم علمی برای تفهیم موضوع					
	۱۷ میزان هم‌خوانی اثر با برنامه درسی و نظام آموزشی موجود					
	۱۸ تناسب و جامعیت موضوعی و محتوایی اثر با اهداف درس ESP					
	۱۹ میزان مطابقت اثر با سرفصل‌های وزارت علوم تحقیقات و فناوری					
	جمع امتیازها					

۴. ارزش‌یابی محتوا توسط متخصصان رشته آموزشی

آخرین بند این الگوی پیشنهادی به ارزش‌یابی محتوای تخصصی متون می‌پردازد که از سوی متخصصان رشته مورد نظر در قالب این پرسش‌ها انجام می‌پذیرد:

۱. آیا منابع استفاده‌شده در تهیه متون تخصصی از نظر اعتبار علمی و روزآمدی مناسب‌اند؟
۲. آیا محتوای متون ارائه‌شده در کتاب با یافته‌های جدید علمی هم‌خوانی دارد؟
۳. در صورت وجود گرایش‌های گوناگون در رشته مورد بحث، آیا محتوای متون برای تمامی گرایش‌ها مناسب است؟
۴. آیا چینش متون را در دروس گوناگون کتاب مناسب می‌دانید؟
۵. مهم‌ترین ضعف و قوت‌های کتاب از نظر محتوای تخصصی چیست؟

۵. نقد و ارزش‌یابی کتاب انگلیسی برای دانشجویان رشته میکروبیولوژی

این کتاب را میترا احمد سلطانی تدوین کرده که از سوی سازمان مطالعه و تدوین کتاب‌های علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) به چاپ رسیده است. این کتاب برای استفاده در تدریس درس زبان تخصصی دانشجویان رشته میکروبیولوژی در مقطع کارشناسی به ارزش ۲ واحد طراحی شده است.

۱.۵ ارزش‌یابی توصیفی

۱.۱.۵ ارزش‌یابی بیرونی

۱. آیا اثر مقدمه تخصصی‌ای که مشتمل بر دیدگاه نویسنده یا ناشر درباره ماهیت زبان و روش‌های تدریس زبان خارجی است دارد؟
این کتاب مقدمه تخصصی ندارد و فقط بخشی با عنوان «سخن سمت» ارائه شده که توضیحی کوتاه درباره سازمان مطالعه و تدوین کتاب‌های علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) ارائه کرده است.
۲. آیا در مقدمه کتاب مخاطبان مورد نظر و بافتی که کتاب برای استفاده در آن طراحی شده به طور دقیق مشخص شده‌اند؟

در قسمت «سخن سمت» به این نکته اشاره شده که این کتاب برای دانشجویان رشته میکروبیولوژی در مقطع کارشناسی و برای درس زبان تخصصی به ارزش ۲ واحد و سایر علاقه‌مندان تدوین شده است.

۳. آیا این کتاب برای استفاده به عنوان کتاب اصلی تهیه شده است یا به عنوان کتاب مکمل و کمک‌آموزشی؟

همان‌طور که در مقدمه کوتاه ناشر ذکر شده، این کتاب به عنوان منبع اصلی درس زبان تخصصی رشته مذکور تدوین شده است.

۴. آیا فهرست لغات برای کتاب طراحی شده است؟ به چه شکلی و در کدام قسمت کتاب؟ کتاب مورد بررسی فهرست لغت ندارد.

۵. آیا در قسمت‌های گوناگون کتاب از ابزارهای مناسب سنجش یادگیری در فراگیران استفاده شده است؟

تمرین‌های گوناگونی در هر درس طراحی شده است که می‌توان از آن‌ها برای سنجش میزان یادگیری در فراگیران استفاده کرد. البته اشکال‌های مهمی در نحوه طراحی بعضی از تمرین‌ها مشاهده می‌شود. به طور مثال، در صفحه ۱۴ تمرین exercises طراحی شده که شامل ۱۴ سؤال است. سؤال‌های ۱ تا ۱۰ از نوع matching است؛ در حالی که سؤال‌های ۱۱ تا ۱۳ چهارگزینه‌ای است. و سؤال ۱۴ true/false است و هیچ توضیحی نیز در این مورد ارائه نشده است. یا مثلاً تمرین‌های درک مطلب باید بلافاصله بعد از متن به کار روند که این‌گونه نیستند.

البته نکات مثبتی نیز در تمرین‌ها وجود دارد که از آن‌ها می‌توان به استفاده از سؤالات درک مطلب در درون متن درس اشاره کرد که میزان درک مطلب زبان‌آموزان را هنگام خواندن متن ارزش‌یابی می‌کند. همچنین، بعد از معرفی نکات دستوری در هر درس، نویسندگان با ارائه چند سؤال میزان یادگیری این نکات از سوی زبان‌آموزان را می‌آزمایند.

۱. کتاب برای چه سطحی تألیف شده است؟ سطح منطقه‌ای، ملی، یا بین‌المللی؟ با توجه به توضیحات ناشر در قسمت «سخن سمت» این کتاب برای استفاده در سطح ملی تهیه شده است.

۲. آیا کتاب بر اساس «نیازسنجی» از مخاطبان (Needs analysis) تدوین شده است؟ و آیا در مقدمه کتاب به این نکته اشاره شده است؟ در این رابطه توضیحی در مقدمه ناشر ذکر نشده است.

۳. آیا قواعد نگارش در متن‌ها و تمرین‌ها به‌درستی رعایت شده‌اند؟

یکی از اشکالات جدی این کتاب وجود جملاتی است که از نظر دستور زبان انگلیسی گرچه غلط نیستند، ضعیف‌اند؛ به‌خصوص جملاتی که در توضیح تمرین‌ها یا در داخل کادرها آورده شده‌اند در مقایسه با جمله‌های متون اصلی دروس که از منابع اصلی انتخاب شده‌اند بسیار ضعیف‌اند.

۴. آیا کتاب از نظر شکل و ظاهر (صفحه‌آرایی، حروف‌چینی، طرح جلد، صحافی، و غیره) کیفیت مناسبی دارد؟

از نظر صحافی و حروف‌چینی اشکالی مشاهده نشد. صفحه‌آرایی اثر بسیار ساده است و طرح جلد خاصی ندارد.

۵. آیا اصل امانت‌داری در ارجاع‌دادن به منابع مورد استفاده کتاب رعایت شده است؟ متأسفانه، به رغم استفاده بسیار از تصویرها، جدول‌ها، تمرین‌ها، و جملات منابع دیگر در دروس گوناگون، تقریباً در هیچ موردی منابع این مطالب ذکر نشده‌اند که برای یک کتاب دانشگاهی اشکال مهمی محسوب می‌شود.

۶. آیا کتاب و در صورت وجود مواد آموزشی مکمل آن به‌سهولت در دسترس زبان‌آموزان قرار می‌گیرد؟ و آیا قیمت آن‌ها برای مخاطبان فرضی کتاب مناسب است؟ مواد مکمل یا جانبی برای کتاب در نظر گرفته نشده و با توجه به سیاست و خط مشی ناشر قیمت کتاب برای مخاطبان آن مناسب است.

۲.۱.۵ ارزش‌یابی درونی (ارزش‌یابی محتوایی)

۱. ارائه مطالب: آیا همه مهارت‌های زبانی پوشش داده شده‌اند؟ به چه نسبتی؟ آیا این نسبت با توجه به اهداف و نیازهای مورد نظر مناسب است؟

دروس این کتاب ساختار تقریباً یکسانی دارند. هر درس از یک قسمت warm-up تشکیل شده که معمولاً به صورت چند سؤال طراحی شده و هدف از آن آماده‌کردن زبان‌آموز برای خواندن متن است. پس از این قسمت، متن اصلی درس آورده شده که از منابع دیگر انتخاب شده است. بعد از متن، در هر درس بین ۱۱ تا ۱۳ تمرین ارائه شده است که شامل ۲ تمرین صحبت‌کردن، ۳ تمرین نوشتن، ۳ تمرین خواندن، ۳ تمرین واژگان، و ۱ تمرین دستور زبان است. هیچ تمرینی برای مهارت گوش‌دادن ارائه نشده است. البته بعضی از تمرین‌ها حالت ترکیبی دارند؛ مثلاً تمرین‌های role play در بعضی از

دروس به گونه‌ای طراحی شده‌اند که هم می‌توان آن‌ها را تمرین صحبت‌کردن در نظر گرفت و هم تمرین خواندن.

با توجه به این‌که نیاز اصلی مخاطبان این درس مهارت خواندن است به‌نظر می‌رسد بهتر بود نسبت بیش‌تری از تمرین‌ها به مهارت خواندن اختصاص داده شود.

۲. ملاک‌های درجه‌بندی مطالب زبانی چه بوده است؟ آیا این مطالب بر اساس ملاک‌های ساختاری طبقه‌بندی شده‌اند یا کارکردی یا ارتباطی یا ملاک‌های دیگر؟

کتاب مورد بررسی مقدمه تخصصی ندارد و نویسنده توضیحی درباره ملاک‌های انتخاب و طبقه‌بندی کتاب ارائه نکرده است؛ اما با بررسی محتوای دروس به‌نظر می‌رسد که نویسنده ملاک علمی و عینی خاصی را مد نظر قرار نداده و فقط بر اساس اهمیت موضوع متن‌های مربوط به رشته میکروبیولوژی و نظر خود درباره نکات دستوری مورد نیاز دانشجویان این رشته، مطالب گوناگون را انتخاب و درجه‌بندی کرده است.

۳. آیا متون استفاده‌شده برای مهارت‌های گوناگون زبانی به‌خصوص خواندن و گوش‌دادن معتبر - واقعی (authentic) هستند؟

متون استفاده‌شده در دروس گوناگون از منابع معتبر - واقعی انتخاب شده‌اند، اما متأسفانه منبع مورد استفاده برای انتخاب آن‌ها ذکر نشده است.

۴. آیا مطالب و تمرین‌های استفاده‌شده برای آموزش مهارت‌های نوشتن و صحبت‌کردن خصوصیات ارتباطی طبیعی کلامی و غیر کلامی را دارند؟

برای مهارت صحبت‌کردن تمرین‌های role play و oral reproduction و برای مهارت نوشتن تمرین‌هایی مانند rearrange و summarize استفاده شده است که کیفیت نسبتاً مناسبی دارند.

۵. آیا تمرین‌ها و آزمون‌های طراحی‌شده از نظر کیفیت و کمیت با سطح توانش زبانی، نیازهای آموزشی زبان‌آموزان، و مطالب تدریس‌شده در کتاب هم‌خوانی دارند؟

با توجه به هدف دروس زبان تخصصی و نیازهای آموزشی دانشجویان بهتر بود تمرین‌های بیش‌تری در زمینه خواندن طراحی می‌شد. اگرچه تمرین‌های مهارت‌های صحبت‌کردن و نوشتن کیفیت نسبتاً مناسبی دارند، تناسب چندانی با نیازهای دانشجویان در این سطح ندارند. همچنین، بعضی از تمرین‌ها، مثل تمرین جمله‌سازی با کلمات جدید و تمرین‌های مربوط به مهارت صحبت‌کردن، برای مخاطبان کتاب دشوارند.

۶. آیا در طراحی تمرین‌ها و مطالب گوناگون دروس به تفاوت‌های موجود در زبان‌آموزان از نظر سبک‌های یادگیری توجه شده است؟

به نظر نمی‌رسد توجه چندانی به این مسئله شده باشد. البته، با توجه به محدودیت‌های موجود از نظر استفاده از امکانات چندرسانه‌ای و هدف و ساعات درسی اختصاص داده شده به درس زبان تخصصی در برنامه‌ی درسی دانشگاه‌ها، نویسنده در این رابطه با محدودیت‌های زیادی مواجه بوده است.

۷. آیا در کنار آموزش زبان به توانمندسازی زبان‌آموزان برای ادامه‌ی یادگیری به صورت خودخوان توجه شده است؟ به طور مثال، آیا تکنیک‌ها و راه‌بردهای یادگیری در کتاب گنجانده شده است؟

پیش از متن اصلی هر درس، قسمتی با عنوان 'good readers' habits وجود دارد که با توجه به نام آن باید به آموزش تکنیک‌ها و استراتژی‌های خواندن و توانمندسازی زبان‌آموزان برای ادامه‌ی یادگیری بپردازد، اما نکاتی که در این قسمت‌ها بیان شده‌اند اولاً، چندان کاربردی نیستند. ثانیاً، چون بعد از معرفی، تکنیک‌ها و استراتژی‌های تمرینی برای آن‌ها طراحی نشده است زبان‌آموزان قادر به تمرین و آموختن این تکنیک‌ها نیستند. ثالثاً، این تکنیک‌ها و استراتژی‌ها بیش‌تر مربوط به مهارت نوشتن‌اند تا خواندن. در صورت استفاده‌ی مناسب، این قسمت می‌تواند برای زبان‌آموزان بسیار مفید باشد.

۸. آیا در متن‌ها و تمرین‌های کتاب به آموزش مهارت‌های زندگی مانند تفکر انتقادی یا پرورش خلاقیت پرداخته شده است؟

هیچ نمونه‌ای از این مورد در کتاب مشاهده نشد.

۹. آیا انسجام علمی و منطقی بین مطالب و قسمت‌های گوناگون کتاب وجود دارد؟
انسجام بین قسمت‌های گوناگون یک درس و مطالب متفاوت دروس گوناگون بسیار ضعیف است. به طور مثال، بین نکات دستوری دروس متفاوت رابطه‌ی منطقی وجود ندارد؛ یا رابطه‌ی علمی بین متن درس و تمرین‌هایی که بعد از آن آورده شده مشاهده نمی‌شود.
۱۰. آیا کتاب کفایت آموزشی لازم را دارد؟ به عبارت دیگر، آیا نیازی به کتاب‌ها یا مواد آموزشی مکمل علاوه بر این کتاب وجود دارد؟

به نظر می‌رسد این کتاب نیاز به تجدید نظر جدی دارد.

۱۱. آیا مطالب و تمرین‌های کتاب با نظریه‌ها و یافته‌های علمی جدید در رابطه با ماهیت زبان و نظریه‌های یادگیری زبان خارجی انطباق دارد؟

در بعضی قسمت‌ها نویسندگان تلاش کرده است از آرای علمی جدید در زمینه تهیه مطالب درسی و آموزش مهارت‌های زبان استفاده کند. به طور مثال، ساختار دروس مربوط به مهارت خواندن بهتر است به سه قسمت «پیش از خواندن»، «خواندن»، و «پس از خواندن» تقسیم شود که نویسندگان سعی کرده این نکته را رعایت کنند. همچنین، تلاش کرده با ارائه معنی و مترادف کلمات مشکل درس در داخل کادرهای درون‌متنی یا طراحی تمرین *good readers' habits*، ارزش علمی اثر خود را افزایش دهد؛ اما متأسفانه نتیجه کار و زحماتش چندان موفقیت‌آمیز نبوده است.

۱۲. آیا در صورت وجود تصویر، جدول، نمودار، و نظایر آن‌ها، این موارد کارکرد مؤثر در فرایند یادگیری دارند یا فقط برای روایی ظاهری کتاب به کار رفته‌اند؟

تصویر و جدول و نمودارهای مناسبی در کتاب استفاده شده است که کارکرد مناسبی در تفهیم مطالب دارند، اما این جدول‌ها و تصویرها شماره و نام ندارند.

۱۳. آیا کتاب از نظر فرهنگی با فرهنگ ملی و مذهبی جامعه مورد نظر هم‌خوانی دارد؟ آیا رویکردهای متعصبانه، جانبدارانه، یا نژادپرستانه در اثر وجود دارد؟

با توجه به ماهیت تخصصی و علمی متون و فعالیت‌ها که به طور کلی مرتبط با رشته میکروبیولوژی‌اند مشکل فرهنگی خاصی در اثر مشاهده نمی‌شود.

۱۴. طراحی این کتاب بر اساس کدام مرحله از مراحل چهارگانه توسعه «آموزش زبان برای اهداف خاص (ESP)» انجام شده است؟

طراحی کتاب از این نظر مطابق با اصول و اهداف مرحله اول یا همان تحلیل نوع زبانی مورد نیاز گروه هدف (Register analysis) است، زیرا در این مرحله از روند توسعه «آموزش زبان برای اهداف خاص»، تمرکز طراحان کتاب‌ها بر عناصر زبانی مورد نیاز رشته تخصصی هدف است و کتاب مورد بررسی نیز به طور عمده به عناصری چون واژگان تخصصی و ساختارهای زبانی پرداخته است.

۳.۱.۵ ارزش‌یابی کلی

۱. قابلیت استفاده: این کتاب تا چه اندازه در برنامه درسی و سیستم آموزشی موجود قابل استفاده است و با آن‌ها هم‌خوانی دارد؟

با توجه به این که «سمت» ناشر تخصصی تهیه و تدوین کتاب‌های دانشگاهی است و همچنین با توجه به این که این کتاب بر اساس ضرورت با توجه به سرفصل ارائه‌شده از

سوی وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری برای درس زبان تخصصی این رشته طراحی شده است، می‌توان ادعا کرد که تا حد زیادی با برنامه درسی و سیستم آموزشی دانشگاه‌های ایران هم‌خوانی دارد.

۲. قابلیت تعمیم (تعمیم‌پذیری): تا چه میزان می‌توان عناصر محوری و اساسی این کتاب را در بافت‌های آموزشی رشته‌های دیگر و برای افراد یا گروه‌هایی غیر از مخاطبان اصلی کتاب استفاده کرد؟

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، این کتاب فهرست لغات ندارد و متون دروس نیز از منابع دیگر انتخاب شده‌اند. تنها قسمت‌هایی که قابلیت تعمیم‌پذیری دارند توضیحات و تمرین‌های دستوری هر درس است.

۳. از نظر کلی مهم‌ترین قوت و ضعف‌های این کتاب را چه می‌دانید؟

از نظر کلی مهم‌ترین قوت‌ها و ضعف‌های این کتاب بدین شرح است:

نکات مثبت

- قسمت *good readers habits* که بعضی از مهارت‌های مؤثر در خواندن را آموزش می‌دهد؛

- کادرهای درون‌متنی که در آن‌ها مترادف لغات مشکل ارائه شده و با ارائه توضیح و پرسش‌هایی به تمرکز بیش‌تر دانشجویان بر متن کمک شده است؛

- تدریس گرامر به روش استقرایی (*inductive*)؛

- رعایت مراحل *pre-reading, reading, post reading* در ساختار هر درس؛

- بعضی از تمرین‌ها بسیار خوب و مناسب‌اند؛ مثل تمرین *matching* صفحات ۴۲ تا ۴۴.

نکات منفی

- مشخص‌نکردن منابع و مآخذ متون، جملات، تصویرها، و جدول‌ها؛

- نبود مقدمه تخصصی و سخنی با مدرس و دانشجو؛

- اشکالات دستوری و ابهام در صورت بعضی از تمرین‌ها؛

- تأکید بیش از حد روی بعضی از تمرین‌ها و مهارت‌ها مثل *root practice* و *oral reproduction*.

۲.۵ ارزش‌یابی عینی

الف) جدول بررسی شکلی اثر						
ردیف	موضوع	عالی (۴)	خوب (۳)	متوسط (۲)	ضعیف (۱)	ضرایب
۱	جامعیت شکلی اثر (مقدمه تخصصی، فهرست لغات، جدول، نمودار، فهرست منابع، الحاقات، و ...)			√		۴
۲	کیفیت چاپ اثر (صفحه‌آرایی، حروف‌نگاری، طرح جلد، صحافی، و ...)		√			۲
۳	رعایت قواعد عمومی نگارش و ویرایش تخصصی اثر				√	۳
۴	وجود مواد کمک‌آموزشی مکمل (کتاب معلم، کتاب کار، لوح فشرده، و معرفی وب‌سایت، و ...)				√	۳
جمع امتیازها						۲۰

ب) جدول بررسی محتوایی اثر						
ردیف	موضوع	عالی (۴)	خوب (۳)	متوسط (۲)	ضعیف (۱)	ضرایب
۱	میزان هم‌خوانی محتوای اثر با مبانی نظری آموزش زبان خارجی			√		۴
۲	میزان تناسب و جامعیت موضوعی و محتوایی اثر با رشته آموزشی		√			
۳	میزان توجه به توانمندسازی زبان‌آموزان برای ادامه یادگیری به صورت خودخوان			√		
۴	میزان هم‌خوانی تمرین‌ها و آزمون‌های اثر از نظر کمی و کیفی با سطح توانش زبانی و نیازهای آموزشی زبان‌آموزان		√			
۵	کیفیت انتخاب، درجه‌بندی، و ارائه مطالب درسی			√		۳
۶	میزان نظم منطقی و انسجام مطالب در کل اثر				√	
۷	میزان نظم منطقی و انسجام مطالب در درون هر فصل				√	

	√			۸	میزان توجه به آموزش مهارت‌های زندگی مانند تفکر انتقادی، پرورش خلاقیت، و ...
			√	۹	میزان انطباق محتوای اثر با مبانی و پیش‌فرض‌های فرهنگ ایرانی - اسلامی
			√	۱۰	میزان روزآمدی و اعتبار علمی متون و منابع
	√			۱۱	میزان نوآوری در تمرین‌ها و فعالیت‌ها
	√			۱۲	میزان رعایت امانت در ذکر مآخذ
۲			√	۱۳	میزان پوشش مهارت‌های چهارگانه زبانی با توجه به اهداف درس
	√			۱۴	میزان توجه به تفاوت‌های فردی زبان‌آموزان از نظر سبک یادگیری در طراحی تمرین‌ها و فعالیت‌ها
			√	۱۵	میزان واقعی بودن (authenticity) متون
			√	۱۶	میزان بهره‌گیری از ابزارهای لازم علمی برای تفهیم موضوع
			√	۱۷	میزان هم‌خوانی اثر با برنامه درسی و نظام آموزشی موجود
		√		۱۸	تناسب و جامعیت موضوعی و محتوایی اثر با اهداف درس ESP
			√	۱۹	میزان مطابقت اثر با سرفصل‌های وزارت علوم و تحقیقات و فناوری
۱۳۳					جمع امتیازها

۳.۵ ارزش‌یابی محتوا توسط متخصصان رشته آموزشی

۱. آیا منابع استفاده‌شده در تهیه متون تخصصی از نظر اعتبار علمی و روزآمدی مناسب‌اند؟ به منابع متون و مطالب استفاده‌شده در دروس گوناگون اشاره نشده، اما بعضی از منابعی که در انتهای کتاب به آن‌ها اشاره شده است، مانند هربرت (۲۰۰۳) یا پاستین (۲۰۰۶)، منابع روزآمد و معتبری‌اند.

۲. آیا محتوای متون ارائه‌شده در کتاب با یافته‌های جدید علمی هم‌خوانی دارد؟

با توجه به استفاده از منابع معتبر رشته میکروبیولوژی از این نظر مشکلی در محتوای دروس وجود ندارد.

۳. در صورت وجود گرایش‌های گوناگون در رشته مورد بحث، آیا محتوای متون برای تمامی گرایش‌ها مناسب است؟

این کتاب برای استفاده دانشجویان مقطع کارشناسی تهیه شده است و رشته میکروبیولوژی در این مقطع فقط یک گرایش دارد.

۴. چینش متون را در دروس گوناگون کتاب مناسب می‌دانید؟
چینش متون نسبتاً مناسب است.

۵. مهم‌ترین ضعف‌ها و قوت‌های کتاب مورد نظر از نظر محتوای تخصصی چیست؟
بهرتر بود با افزایش تعداد دروس، به بعضی از مباحث دیگر مانند باکتری‌شناسی و ویروس‌شناسی نیز پرداخته می‌شد.

۶. نتیجه‌گیری

در پایان گفتنی است که توجه به چند نکته مهم در هنگام ارزش‌یابی کتب ضروری می‌نماید؛ نکته اول: همان‌طوری که تاملینسون (۲۰۰۳) بیان می‌کند ارزش‌یابی کتاب را می‌توان از یک دیدگاه به سه نوع ارزش‌یابی، اعم از ارزش‌یابی قبل از استفاده، ارزش‌یابی در حین استفاده، و ارزش‌یابی پس از استفاده از کتاب، تقسیم‌بندی کرد که نوع سوم به نظر او با ارزش‌ترین نوع ارزش‌یابی است که در عین حال کم‌تر از انواع دیگر انجام می‌شود. الیس (۱۹۹۷) نیز همچون تاملینسون به ارزش‌یابی پس از تدریس (Retrospective evaluation) اهمیت ویژه‌ای می‌دهد. به همین دلیل، باید توجه داشت که نقد و ارزش‌یابی مواد آموزشی فرایندی پویاست و زمانی که بررسی‌های اولیه پیش از استفاده، کارایی و ثمربخش بودن یک کتاب آموزشی را برای هدفی خاص و در شرایط خاص نشان داد باید بعد از استفاده از آن کتاب در همان شرایط و برای همان اهداف مفروض درباره کیفیت و کارایی آن کتاب قضاوت نهایی انجام شود (McDonough and Shaw, 2003). نکته دیگری که بسیار مهم است و متأسفانه در اغلب مدل‌های ارزش‌یابی کتاب‌های آموزشی مغفول مانده این است که همه معیارهایی که در یک مدل ارائه می‌شوند ارزش یکسانی ندارند و در قضاوت نهایی باید از سؤال‌ها و معیارها بر اساس سطح اهمیت آن‌ها استفاده شود. در این مدل تلاش شده با اختصاص دادن ضرایبی برای پرسش‌ها و معیارهای الگو این تقیصه جبران شود. و نکته

پایانی این‌که در ارزش‌یابی هر کتاب آموزشی لزوماً نیازی به پاسخ‌دهی به همه سؤال‌ها نیست، زیرا ممکن است با توجه به نوع کتاب و ماهیت درس، بعضی از ملاک‌های ارائه‌شده در الگوی انتخابی درباره آن کتاب موضوعیت نداشته باشد.

منابع

احمد سلطانی، میترا (۱۳۸۷). *انگلیسی برای دانشجویان رشته میکروبیولوژی*، تهران: سمت.

Cunningsworth, Alan (1984). *Evaluating and Selecting EFL Teaching Material*, Oxford: Heinemann.

Cunningsworth, Alan (1995). *Choosing Your Coursebook*, Oxford: Heinemann.

Dudley-Evans, Tony and St. John, Maggie Jo (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A Multi-disciplinary Approach*, Cambridge: Cambridge University Press.

Ellis, Rod (1997). "The Empirical Evaluation of Language Teaching Materials", *ELT Journal*, 51 (1).

McDonough, Jo and Shaw Christopher (2003). *Materials and Methods in ELT: a Teacher's Guide* (2nd Ed.), United Kingdom: Blackwell Publishing.

Richards, Jack Croft (2001). *Curriculum Development in Language Teaching*, Cambridge: CUP.

Sheldon, Leslie E. (1988). "Evaluating ELT Textbooks and Materials", *ELT Journal*, 42 (4).

Tomlinson, Brian (1999). "Developing Criteria for Materials Evaluation", *IATEFL Issues*, 147.

Tomlinson, Brian (2003). *Developing Materials for Language Teaching*, London: Continuum.

